

9. Поплавський Л.Ю. Баскетбол : Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання / Л.Ю. Поплавський. – К. : Олімпійська література, 2004. – 448 с.
10. Потужній О.В. Формування у дітей старшого дошкільного віку позитивного ставлення до занять фізичною культурою в умовах села : Дис. канд. пед. наук.: 13.00.08 / Олександр Васильович Потужній; Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". — Переяслав-Хмельницький, 2006. — 235, [3]арк. — Бібліогр. : арк. 180-201.
11. Тимошенко О.В., Дьоміна Ж.Г. Основні напрями модернізації системи фізичного виховання школярів на сучасному етапі розвитку суспільства / О.В. Тимошенко, Ж.Г. Дьоміна // Фізична культура і спорт. – № 20. – С. 11-13.
12. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Богдан Михайлович Шиян. Ч. 2. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 230 с.

УДК 37.091.12:378.046-021.68

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Луніна В.Ю., директор

Комунальний заклад «Харківський центр дослідницько-експериментальної діяльності «Будинок учителя» Харківської обласної ради»

У статті підіймається проблема розвитку творчого потенціалу вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти; узагальнюються різні погляди на визначення та спрямування творчого потенціалу педагогів із позицій акмеологічного, проектного, комплементарного підходів.

Підкреслено важливість удосконалення професійної підготовки вчителя в системі вищої та післядипломної педагогічної освіти, оскільки від педагога залежить успішна реалізація інноваційних ідей, а також прагнення до найвищих професійних і особистісних досягнень.

Виходячи з пріоритетів сучасної вищої школи та післядипломної освіти вчителів як інституту розвитку творчої особистості спеціаліста, обґрунтовується необхідність розвитку творчого потенціалу вчителя в умовах післядипломної педагогічної освіти. Окреслюються шляхи подальшого дослідження творчого потенціалу вчителів, а саме: вивчення структури творчого потенціалу, конкретизація напрямів, форм, методів та засобів формування, а також можливостей його розвитку в умовах Центру освітніх інновацій інституту післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: творчий потенціал, післядипломна педагогічна освіта, акмеологічний підхід, комплементарний підхід, проектний підхід.

Лунина В. Ю. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА / Коммунальное учреждение «Харьковский центр исследовательско-экспериментальной деятельности «Дом учителя» Харьковского областного совета», Украина.

В статье подымается проблема развития творческого потенциала учителей в условиях последипломного педагогического образования, обобщаются различные взгляды на определение и направленность творческого потенциала педагогов с позиций акмеологического, проектного, комплементарного подходов.

Подчеркивается важность усовершенствования профессиональной подготовки учителя в системе высшего и последипломного педагогического образования, т.к. от педагога зависит

успешная реализация инновационных идей, а также стремление к наивысшим профессиональным и личностным достижениям.

Исходя из приоритетов современной высшей школы и последиplomного образования учителей как института развития творческой личности специалиста, обосновывается необходимость развития творческого потенциала учителя в условиях последиplomного педагогического образования. Определяются пути дальнейшего исследования творческого потенциала учителей, а именно: изучение структуры творческого потенциала, конкретизация направлений, форм, методов и средств формирования, а также возможностей его развития в условиях Центра образовательных инноваций института последиplomного педагогического образования.

Ключевые слова: творческий потенциал, последиplomное педагогическое образование, акмеологический подход, комплементарный подход, проектный подход.

Lunina V. DEVELOPMENT OF TEACHER CREATIVE POTENTIAL IN FRAMES OF POSTGRADUATE TEACHER EDUCATION AS PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROBLEM / A Principal of Municipal Institution "Kharkiv Center of research and experimental activity "Teachers House" of Kharkiv Regional Council", Ukraine.

The article is devoted to the problem of teacher creative potential in frames of the Center for Educational innovation of the " Institute for Postgraduate Education " , summarizes different views of definition and direction of teacher's creative potential according to the acmeological , project and complementary approaches.

The importance of improving in teacher professional training in frames of higher and postgraduate education have underlined as a necessity, as far as success of innovative ideas depends on pedagoge. Also have emphasized the aspiration teachers who motivated on constant enhance of personal professionalism for the highest individual achievements.

Based on the priorities of modern higher education and postgraduate teacher education as an institution of development for person creativity of specialist the paper prove the necessity to enhance the creative potential of teacher in frames of Postgraduate Education. There have outlined ways for futher researching of teacher creativity namely studying of structure, specification of directions, forms, methods and approaches of formation, also possibility of its development in frames of the Center for Educational Innovation of the Institute for Postgraduate Education .

Key words: creative potential, postgraduate teacher education, acmeological approach, project approach, complementary approach, pedagogical education.

Актуальність. Сучасна українська система професійної освіти формується шляхом демократичних змін і реформ. Інноваційні процеси, що відбуваються в економічному й суспільному житті, поява нових цінностей і орієнтацій, зростання потреби в індивідуальній активності, самостійності, творчості кожної особистості ставлять перед сучасною освітою нові завдання.

З'являється необхідність удосконалення професійної підготовки вчителя в системі вищої та післядипломної педагогічної освіти, адже, від педагога значною мірою залежить успішна реалізація інноваційних ідей. Прагнення до найвищих професійних і особистісних досягнень стає життєвим кредо для тих учителів, які мотивовані на безперервне підвищення власного професіоналізму як відповідної системної організації свідомості й найвищого рівня досягнень у педагогічній галузі, творчого потенціалу.

Розробленість проблематики. Загальні питання розвитку творчих здібностей особистості досліджували філософи (М. Бердяєв, Д. Говорун та ін.), психологи (Л. Божович, Л. Виготський, А. Маслоу, С. Рубінштейн), педагоги (Є. Антонович, І. Зязюн, О. Рудницька тощо).

Багато вчених (Є. Березняк, В. Сухомлинський, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Н. Кічук, Л. Лузіна, М. Поташник та ін.) акцентували увагу на необхідності зростання творчого потенціалу педагога в процесі його становлення й розвитку особистісних здібностей та ініціатив. Ця необхідність логічно впливає зі специфіки педагогічної творчості індивіда, сутність якої полягає у створенні сприятливих умов для розвитку потенційних можливостей особистості.

У своїх працях науковці розкривають сутність творчої діяльності особистості, виокремлюють якості, притаманні творчій людині, розглядають параметри креативності та стадії творчого процесу.

Частина дослідників надає важливого значення творчому потенціалу, що ґрунтується, передусім, на природних здібностях як головному вирішальному аспекті свого розвитку (Д. Богоявленська, І. Волков, П. Кравчук, А. Олах, І. Шпачинський тощо).

Саморозвитку та особистим зусиллям у становленні творчого потенціалу віддають перевагу Є. Бистрицький, О. Варламова, С. Кримський, І. Шаршов, В. Шинкарчук. В. Андреев розкриває у своїх працях єдність виховання і самовиховання творчої особистості.

Усі ці вчені підкреслюють необхідність розвитку творчого потенціалу в активній творчій діяльності студентів вищів, вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, а також педагогів в умовах післядипломної освіти.

Теоретичні основи формування творчих здібностей учителів у процесі післядипломної освіти вивчали такі відомі педагоги і психологи: О. Абдулліна, А. Алексюк, Г. Балл, В. Бондар, М. Євтух, І. Зязюн, В. Козаков, В. Ковальов, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Семиченко, В. Сластьонін, Б. Федоришин, О. Щербаков та інші дослідники.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз літератури з проблеми дослідження засвідчив, що поняття творчого потенціалу широко використовується сьогодні як у науці, так і в повсякденному житті. Проте, залишається недостатньо вивченим аспект розвитку творчого потенціалу вчителя в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Основна мета статті. У статті з'ясується сутність поняття творчого потенціалу особистості вчителя в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з пріоритетів сучасної вищої школи та післядипломної освіти вчителів як інституту розвитку творчої особистості спеціаліста, творчі форми й методи підготовки спеціалістів наразі переважають над класичною формою надання знань.

Творчий потенціал особистості вчителя, як зазначають численні дослідження сучасності, є важливим чинником, що забезпечує сталий розвиток суспільства, рівень його добробуту та розвитку загалом. У зв'язку з цим необхідне глибоке і всебічне осмислення процесу післядипломної освіти педагогів, де продовжує розвиватися їхній творчий потенціал і здатність успішно адаптуватися в постійно змінюваних умовах.

Творчий потенціал особистості як важливий фактор, що забезпечує розвиток суспільства та особистості, зокрема, привертає до себе увагу багатьох вчених.

У сучасних дослідженнях зазначається, що людина із творчим мисленням здатна швидко та економно вирішувати поставлені перед нею завдання, ефективніше долати труднощі, ставити нові цілі, забезпечувати собі більшу свободу вибору і дій, а, отже, – найбільш ефективно організовувати свою діяльність при вирішенні завдань, поставлених перед нею суспільством.

Одним із головних завдань післядипломної освіти вчителів є сприяння підвищенню науково-методичного й фахового рівня педагогічних працівників, розвитку їхнього творчого потенціалу та вдосконаленню методичної культури.

Слово «потенціал» (від лат. *potentia* – сила; англ. *potential*; нім. *Potential*, нім. *Konsumismus*) у словниках [1; 5] трактується як ресурс, заряд, резерв, запас, (внутрішній, життєвий) резерв, можливості, біопотенціал, геопотенціал,

мікропотенціал, енергопотенціал тощо. Категорія «потенціал» належить до загальнонаукових понять, методологічне значення яких є надзвичайно важливим для педагогіки. Термін «потенціал» у філософії визначається як джерело, можливість, засіб, запас, що може бути використаний для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети. Педагогічна функція потенціалу реалізується в керівній ролі творчої діяльності особистості, що є основою творчого перетворення життєдіяльності [3; 4; 6].

Підходи вчених до визначення сутності, характеру, складових і ролі творчого потенціалу в процесі розвитку особистості є досить різними. «Творчий потенціал» часто ототожнюється з такими дефініціями, як «творча особистість», «креативність», «обдарованість», «професійна майстерність» (Д. Богоявленська, В. Моляко, С. Сисоєва тощо). Це можна пояснити тим, що до поняття «творчий потенціал» органічно входять характеристики творчої особистості, творчого мислення, творчих здібностей (П. Кравчук, О. Лук, Н. Посталюк, І. Крим та ін.).

З точки зору психології, творчий потенціал особистості (creativity) – це аспект інтелекту, що характеризується новизною в мисленні та вирішенні завдань. Творча здатність припускає наявність дивергентного мислення, що несе в собі можливість якомога більшого числа відповідей на просту ситуацію (наприклад, незвичайне використання предметів чи явищ, асоціативні зв'язки тощо). Існують позитивні кореляції між коефіцієнтами інтелекту і творчого потенціалу. Однак останній є вужчим стосовно КІ (коефіцієнт інтелекту) й не обумовлює творчі досягнення в артистичних, літературних або наукових сферах.

Творчий потенціал педагога в роботах науковців виступає багатокомпонентним і багатофакторним явищем, що є поєднанням знань та вмінь, особистісних і професійних якостей та здібностей, направлених на створення нового в педагогічній практиці, та зумовлює можливості фахівця до творчої діяльності (С. Куценко, М. Белік та ін.).

Аналіз психолого-педагогічних праць свідчить про те, що творчий потенціал особистості проявляється як складне інтегративне об'єднання природних і соціальних властивостей особистості педагога, котре виражається у ставленні (позиції, настанові, спрямованості) людини до творчості (А. Матюшкін); систематизує реальні можливості, вміння й навички (Г. Піхтовніков, Л. Москвічева); базується на комплексі здібностей інтелекту, емоційних, вольових, поведінкових і несвідомих проявів за наявності відповідних стимулюючих, вирішальних умов середовища, особливо соціального (С. Гармаш); визначає та підвищує рівень можливостей особистості для внесення нових методів, шляхів, способів і результатів у творчій діяльності, самоздійсненні й самореалізації (М. Колосова, І. Мартинюк, В. Овчинніков та ін.); спрямовує особистість на нетрадиційне вирішення протиріч об'єктивної реальності (Е. Колеснікова); є необхідним для самовизначення людини як суб'єкта творчості (С. Евінзон).

У більшості сучасних досліджень «творчий потенціал» особистості виступає як система особистісних якостей – винахідливість, уява, високий ступінь розвитку мислення, його гнучкість, оригінальність, критичність розуму, відкритість до всього нового, – що спрямовує до знаходження варіації способів роботи в нових умовах (Т. Браже, В. Риндак), оригінальних результатів діяльності.

У визначенні творчого потенціалу, дослідники цієї проблеми підкреслюють його динаміку (М. Белік, Р. Серьожникова та ін.). Так, поняття «творчий педагогічний потенціал вчителя загальноосвітнього навчального закладу» розглядається як динамічний стан рефлексивного ставлення вчителя до себе як самокреативної особистості та своєї поведінки у професійній діяльності відповідно до осмислення педагогічних цінностей і взаємодії з іншими людьми. Динамічний стан особистості розуміється як стан постійних змін, стан зростання, що є способом її існування.

Вивчення різних підходів науковців до означеного питання в процесі нашої роботи зумовило усвідомлення того, що ми дійсно зіткнулися з новими професійними потребами вчителів. Зокрема, було звернено увагу на необхідність пов'язати розвиток творчого потенціалу особистості з поняттям комплементарності.

Ми виходили з того, що комплементарність (лат. complementum — доповнювати) виступає як відповідність, зв'язок структур, що взаємно доповнюють одна одну. Комплементарність у становленні творчого потенціалу вчителя може виступати як опора на знання, наступність, малозатратність, що надає можливості педагогу успішно переходити з нижчого на більш високий рівень творчості [2].

Проблема становлення й розвитку творчого потенціалу людини в різноманітних видах професійної діяльності стала однією з основних і для акмеології.

Велика кількість психолого-педагогічних й акмеологічних досліджень в Україні та Росії доводить, що потенціал особистості має властивості системної якості. Це дало підставу вченим стверджувати про наявність ієрархії системи потенціалів людини: біологічного, психічного, особистісного (А. Деркач, В. Зазикін). Особистісний потенціал, на думку Є. Гуськової, характеризується п'ятьма основними потенціалами: пізнавальним, морально-етичним, комунікативним, естетичним, творчим. Водночас, І. Семенов та С. Степанов підкреслюють важливе значення розвитку творчого потенціалу людини. І. Байєр досліджує шляхи активізації рефлексивно-інноваційного потенціалу. Проблема розкриття творчого потенціалу особистості вивчається у процесі її професійного та особистісного розвитку (В. Толмачова, Н. Васіна, К. Петров), створення психологічних технологій, спрямованих на максимальне розкриття потенціалу фахівця й підвищення його конкурентоспроможності (А. Гусева, В. Козлов).

Акмеологами зроблено спроби представити сутність творчого потенціалу через певні інші категорії: «енергопотенціал людини» (Н. Кузьміна); «сукупність можливостей цілеспрямованої творчої діяльності, які виявляють себе завдяки творчим здібностям» (П. Кравчук); психоенергетичну напругу між мріями і реальними можливостями (О. Варламова, С. Степанов); динамічну інтегративну властивість особистості, що є передумовою творчої діяльності (Ц. Глухова); інтегративну характеристику особистісних здібностей (А. Уразова); особистісну здатність до творення нового, яка проявляється в особливостях мислення (І. Ігнатенко); цілісний професійно-особистісний феномен (Г. Самігулліна) тощо.

В акмеологічному словнику [1] зазначається, що дослідження психологічних аспектів проблеми розвитку й реалізації творчого потенціалу людини відіграє істотну роль в акмеологічному вивченні творчості. «Творчий потенціал може розглядатися як нереалізовані, але наявні в людини здібності (або здібності ще не розвинені, не пов'язані зі сферою їхнього прояву навіть у плані уявлень), або ж як творча характеристика особистості, що складається з інтеграції спеціальних здібностей, ініціативи, мотивації досягнення та організаторських або інноваційних здібностей, які спонукають до змін, удосконалення, оптимізації існуючого стану справ, діяльності.

Творцям притаманний особливий рефлексивно-інтенсивний, інтуїтивно-загострений стиль мислення, діяльності, що характеризується поглибленими, «світоглядними почуттями» (С. Рубінштейн), тобто рефлексією. Актуальний прояв творчості є моментом реалізації вже накопиченого потенціалу творчих здібностей, який служить передумовою їхнього подальшого розвитку. У загальному вигляді творчий потенціал трактується як творчі можливості людини, становлення яких є, по суті, їхнім істотним розвитком, а прояв – раптовим «осяянням», появою ідеї. Акмеологічний аналіз специфіки творчого потенціалу передбачає використання категоріальної опозиції «природне – штучне». Причому обидва процеси – поступовий (сукцесивний) розвиток творчого потенціалу і його одномоментна (симультанна) реалізація – можуть

розглядатися як природний процес стихійного характеру, і як керований процес, що спеціально організовується. У першому випадку розвиток творчого потенціалу має стихійний характер, а його реалізація здійснюється спонтанно. У другому – навпаки, підсилюється роль спеціальних внутрішніх зусиль суб'єкта і зовнішніх впливів, що цілеспрямовано організовуються й керуються.

Не можна не погодитися з тим, що «в силу цього втручання в мимовільне здійснення, творчий потенціал забезпечується управлінням обома процесами, де стихійний творчий потенціал набуває більш оптимальних форм і видів, а його спонтанна реалізація здійснюється ефективнішими шляхами та способами, обумовленими станом як психолого-педагогічних знань про творчий потенціал, так і педагогічними технологіями й рекомендаціями, які базуються на них та спрямовані на посилення креативного компонента розвитку людини, а також на оптимізацію реалізації її творчого потенціалу за допомогою активізації й розвитку рефлексивної культури професіонала» [1, с. 5]. При цьому творчість мобілізує життєві сили професіонала, гармонізує функціонування психічних процесів в унікальній ансамбль і розкриваючи психофізіологічні, емоційні, інтелектуальні, особистісні резерви.

Зазначимо, що деякі науковці пов'язують творчий потенціал з акмеологічним проектуванням, у якому вбачають важливу складову розвитку творчого потенціалу та успішності професійної діяльності як майбутніх фахівців (М. Войтенко та ін.), так і педагогів, які вже працюють у загальноосвітніх навчальних закладах. Важливе місце серед застосовуваних у навчанні проектів посідають проекти з акмеологічним компонентом (акме-педагогічні проекти), що відображають рівень професійного становлення особистості.

Висновки. Отже, творчий потенціал несе в собі генетичну та фізіологічну характеристику, внутрішню енергію як можливість самоактуалізації особистості й зовнішній вплив середовища, навчання та виховання.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Подальше дослідження творчого потенціалу вчителів полягає у вивченні його структури, конкретизації напрямів, форм, методів та засобів формування, а також можливостей його розвитку в умовах Центру освітніх інновацій інституту післядипломної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеологический словарь / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2004. – 161 с.
2. Галковская И. В. Дополнительность как ведущий принцип в становлении комплементарных систем // Вестник ОГУ. – № 4. – 2005. – С. 98-103.
3. Горбачева Д. А. Развитие творческого потенциала студентов будущих специалистов культурно-досуговой деятельности: аксиологический подход / Д. А. Горбачева // Вестник МГУКИ, 2008. – № 5. – С. 171-174.
4. Зязюн І. А. Безсвідома і творча інтуїція / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – К., 2003. – 135 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. 70000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой.– М. : Рус.яз., 1990. – 917 с.
6. Риндак В.Г. Безперервна освіта і розвиток творчого потенціалу вчителя (теорія взаємодії). Монографія / В.Г. Риндак. – М.:«Педагогічний вісник», 1997. – 244 с.
7. Словарь синонимов русского языка. Практический справочник. – М.: Русский язык / Под ред. З. Е. Александровой. – 2011. – 585 с.